

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

ESTI KORNÉL

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET,

MELYBEN AZ ÍRÓ BEMUTATJA ÉS LELEPLEZI ESTI KORNÉLT, E KÖNYV EGYETLEN HŐSÉT

MÁSODIK FEJEZET,

*MELYBEN 1891. SZEPTEMBER 1-ÉN A VÖRÖS ÖKÖRBE MEGY,
ÉS OTT MEGISMERKEDIK AZ EMBERI TÁRSADALOMMAL*

HARMADIK FEJEZET,

*MELYBEN 1903-BAN, KÖZVETLEN AZ ÉRETTSÉGI UTÁN,
ÉJSZAKA A VONATBAN ELŐSZÖR CSÓKOLJA SZÁJON EGY LEÁNY*

NEGYEDIK FEJEZET,

MELYBEN RÉGI BARÁTJÁVAL A „BECSÜLETES VAROS”-BA TESZ KIRÁNDULÁST

ÖTÖDIK FEJEZET,

*MELYBEN EGYETLEN HÉTKÖZNAPJÁNAK, 1909. SZEPTEMBER 10-ÉNEK
MOZGALMAS ÉS TANULSÁGOS LEÍRÁSA FOGLALTATIK, S MEGELEVENÜL AZ AZ IDŐ,
MIKOR MÉG I. FERENC JÓZSEF ÜLT A TRÓNON, ÉS BUDAPEST KÁVÉHÁZAIBAN
CSAK KÜLÖNBÖZŐ IRÁNYOKHOZ, ISKOLÁKHOZ SZÍTÓ MODERN KÖLTŐK TANYÁZTAK*

HATODIK FEJEZET,

*MELYBEN SZERT TESZ ÓRIÁSI ÖRÖKSÉGÉRE, S KIDERÜL, HOGY MILYEN NEHÉZ
MEGSZABADULNIA A PÉNZTŐL ANNAK, AKI MINDENÁRON CSAK EZT AKARJA*

HETEDIK FEJEZET,

*MELYBEN KÜCSÜK TŰNIK FÖL, A TÖRÖK LEÁNY,
AKI EGY MÉZES CUKRÁSZSÜTEMÉNYHEZ HASONLÍT*

NYOLCADIK FEJEZET,

*MELYBEN SZEGÉNY MOGYORÓSSY PALI, AZ ÚJSÁGÍRÓ, A KÁVÉHÁZBAN
HIRTELEN MEGŐRÜL, AZUTÁN A TÉBOLYDÁBA CSUKATIK*

KILENCEDIK FEJEZET,

*MELYBEN A BOLGÁR KALAUZZAL CSEVEG BOLGÁRUL,
S A BÁBELI NYELVZAVAR ÉDES RÉMÜLETÉT ÉLVEZI*

TIZEDIK FEJEZET,

*MELYBEN EGY BÁCSKAI ARANYPARASZT LEÁNYA,
ZSUZIKA, BEUGRIK A KÚTBAN ÉS FÉRJHEZ MEGY*

TIZENEGYEDIK FEJEZET,

MELYBEN A VILÁG LEGELŐKELOBB SZÁLLODÁJÁRÓL VAN SZÓ

TIZENKETTEDIK FEJEZET,

*MELYBEN AZ ELNÖK, BARON WILHELM EDUARD VON WÜSTENFELD,
AZ Ő NÉMET DIÁKÉVEINEK HALHATATLAN ALAKJA ÉS AZ Ő ATYAMESTERE,
AZ EGÉSZ FEJEZETEN ÁT CSAK ALSZIK*

TIZENHARMADIK FEJEZET,

*MELYBEN MINT JÓTEVŐ SZEREPEL, FÖLKAROLJA A SORSÜLDÖZÖTT ÖZVEGYET,
DE VÉGÜL KÉNYTELEN MEGVERNI ŐT, MERT ANNYIRA SAJNÁLJA,
HOGY EGYEBET NEM IS TEHET*

TIZENNEGYEDIK FEJEZET,

*MELYBEN GALLUSNAK, A MŰVELT, DE ROSSZ ÚTRA TÉVELYEDETT
FORDÍTÓNAK TITOKZATOS ÜZELMEIRŐL RÁNTJUK LE A LEPLET*

TIZENÖTÖDIK FEJEZET,

MELYBEN PATAKI A KISFIÁÉRT AGGÓDIK, Ő PEDIG AZ ÚJ VERSÉÉRT

TIZENHATODIK FEJEZET,

MELYBEN ELINGER KIHÚZZA ŐT A VÍZBŐL, Ő VISZONT ELINGERT BELŐKI A VÍZBE

TIZENHETEDIK FEJEZET,

MELYBEN ÜRÖGI DANI BERUCCAN HOZZÁ EGY SZÓRA

TIZENNYOLCADIK FEJEZET,

*MELYBEN EGY KÖZÖNSÉGES VILLAMOSÚTRÓL AD MEGRÁZÓ LEÍRÁST,
S ELBÚCSÚZKODIK AZ OLVASÓTÓL*

ELSŐ FEJEZET,

MELYBEN AZ ÍRÓ BEMUTATJA ÉS LELEPLEZI ESTI KORNÉLT, E KÖNYV EGYETLEN HŐSÉT

Már túljártam életem felén, amikor egy szeles, tavaszi napon eszembe jutott Esti Kornél. Elhatároztam, hogy meglátogatom, s fölújítom vele régi barátságunkat.

Tíz éve nem érintkeztünk akkor. Hogy mi történt közöttünk? Isten tudja. Nem haragudtunk mi egymásra. Legalábbis nem úgy, mint a többi emberek.

De miután elmúltam harmincéves, terhemre kezdett lenni. Sértett a léhasága. Untam ódivatú, magas-nyitott gallérjait, vékony-sárga nyakkendőit, és vastag-zöld szójátékait is. Fárasztott az eredetieskedése. Állandóan kisebb-nagyobb botrányokba kevert.

A sétaúton például, amint egymás mellett haladtunk, minden magyarázat nélkül kirántott kabátja belső zsebéből egy konyhakést, s a járókelők ámulatára élesíteni kezdte a járdát szegélyező keramitköveken. Vagy egy szegény vak embert szólított meg igen udvariasan, hogy venné ki szeméből azt a porszemet, mely imént hullott belé. Vagy egyszer, mikor csupa előkelő embert vártam vacsorára, akitől sorsom és pályám függött, főszerkesztőket, politikusokat - méltóságos és kegyelmes urakat -, s ő szintén hivatalos volt hozzám, cselédjeimmel orvul befűttetett a fürdőszobába, vendégeimet nyomban érkezésük után félrevonta, értésükre adta, hogy az én házamban valami régi, titokzatos - sajnos, nem részletezhető - családi hagyomány vagy babona azt követeli, hogy a vendégek a vacsora előtt kivétel nélkül megfürödjenek, s ezt a képtelen ügyet oly ördögi tapintattal, agyafúrtsággal és ékesszólással védelmezte, hogy a jóhiszemű áldozatok, akik először és utoljára tiszteltek meg jelenlétükkel, tudtomon kívül valamennyien meg is fürödtek, a hitvesükkel együtt, aztán a rossz tréfához jó arcot vágva az asztalhoz ültek, mintha mi se történt volna.

Az ilyen diákcsinnyek hajdan szórakoztattak. Most, férfikorom kezdetén, inkább bosszantottak. Attól tartottam, hogy esetleg veszélyeztetik az én komolyságom is. Egy szót se szóltam neki. Mégis - bevallom - nemegyszer pirultam miatta.

Ő maga hasonlóan lehetett énvelem. Belül, a lelke mélyén, valószínűleg lenézett, hogy ötleteit nem méltányolom annyira, amennyire megérdemelnék. Talán meg is vetett. Nyárspolgárnak tartott, mert előjegyzési naptárt vásároltam, naponta dolgoztam, s belehelyezkedtem a társadalmi közszokásokba. Egy ízben szememre lobbantotta, hogy elfelejtettem fiatalságomat. Hát ebben lehetett némi igazság. De ez az élet rendje. Mindenki ezt teszi.

Lassanként, észrevétlenül idegenedtünk el. Én mindezek ellenére értettem őt. Ő is engem. Csakhogy titokban már bírálgattuk egymást. A magyarázkodás, hogy értjük egymást, de mégsem értjük, idegesített mindkettőnket. Ki-ki ment a maga útján. Ő balra. Én jobbra.

Tíz hosszú esztendeig éltünk így, anélkül hogy életjelt adtunk volna magunkról. Azért természetesen gondoltam rá. Alig akadt nap, amikor el ne tűnődtem volna, hogy mit művelne-mondana ebben vagy abban a helyzetben. Föl kell tennem, hogy ő is gondolt rám. Végre múltunkat az emlékek oly eleven és lüktető érrendszere hálózta át keresztül-kasul, hogy az nem sorvadhatott el ily gyorsan.

Hogy ki volt ő nekem és mi volt, azt bajos volna töviről hegyre elmondani. Ilyesmire nem is vállalkozhatnék. Emlékezetem nem oly régi, mint barátságunk. Ennek kezdete még csecsemőkorom ősemberi homályába vész el. Mióta az eszem tudom, közel volt hozzám. Mindig előttem vagy mögöttem, mindig mellettem vagy ellenem. Imádtam vagy utáltam. Közönyös sohase voltam iránta.

Egy téli estén vacsora után a szőnyegen színes kockákból tornyot építettem. Édesanyám le akart fektetni. A dadát küldte értem, mert abban az időben még szoknyában jártam. Már indultam vele. Ekkor egy hang szólalt meg hátam mögött, az ő feledhetetlen hangja:

- Azért se menj.

Hátrafordultam, s boldogan-ijedten őt pillantottam meg. Először láttam. Bátorítva vigyorgott felém. Belékaroltam, hogy segítsen, de a dada kitépett karjaiból, s hiába toporzékoltam, lefektetett.

Ettől kezdve naponta találkoztunk.

Reggel a mosdótál elé ugrott:

- Ne mosakodj, maradj szutykos, éljen a piszok!

Ha az ebédnél szüleim kérésére-könyörgésére, jobb meggyőződéseim ellenére kanalizni kezdtem a „tápláló és egészséges” lencsefőzeléket, fülembe súgta:

- Köpd ki, okádd a tányérra, várd meg a pecsenyét, a süteményt.

Nemcsak otthon volt velem, az asztalnál vagy az ágyban. Az utcára is elkísért.

Lojzi bácsi jött szembe velünk, édesapám régi jó cimborája, akit én addig nagyon szerettem és tiszteltem, a százkilós törvényszéki bíró. Kalapom megemelve illedelmesen köszöntem. Kornél rám rivallt:

- Öltsd ki a nyelved - és ő ki is öltötte a nyelvét, úgyhogy az álla hegyéig ért.

Szemtelen fickó volt, de érdekes, nem unalmas.

Kezembe adott egy égő gyertyát.

- Gyűjtsd meg a függönyöket - unszolt. - Gyűjtsd föl a házat. Gyűjtsd föl a világot.

Kezembe adott egy kést is.

- Döfd a szívedbe - kiabált. - A vér piros. A vér meleg. A vér szép.

Nem mertem megtenni, amit tanácsolt. De tetszett, hogy ki meri mondani, amit gondoltam. Hideglelős mosollyal hallgattam. Félttem tőle, és vonzódtam hozzá.

Nyári zivatar után egy ázott verébfiókot találtam a rekettyebokor alatt. Ahogy a hittanórán tanultam, tenyeremre tettem, s az irgalmasság testi és lelki cselekedetét gyakorolva, bevíttem a konyhába, hogy a tűzhelynél szárítkozzék. Kenyérmorzsát szórtam elébe. Rongyokba bugyoláltam. Karomon dajkálgattam.

- Tépd ki a szárnyát - suttogta Kornél -, szúrd ki a szemét, dob a tűzbe, öld meg.

- Te örült - ordítottam.

- Te gyáva - ordította ő.

Sápadtan meredtünk egymásra. Reszkettünk. Én a fölháborodástól és a részvétől, ő a kíváncsiságtól és a vérszomjtól. Odavetettem neki a verébfiókot, hogy tegyen vele, amit akar. Kornél ránézett és megszánta. Remegni kezdett. Én gúnyosan elbiggyesztettem a szájam. Amíg így viaskodtunk, a verébfiók kisurrant a kertbe, eltűnt szemünk elől.

Ő sem mert hát mindent. Szeretett szájhösködni, hazudozni.

Emlékszem, egy őszi alkonyon, úgy hat felé, kihívatott a kapunk elé, s ott titokzatosan-jelentősen újságolta, hogy varázsolni is tud. Valami csillogó fémtárgyat mutatott a markában. Azt mondta, hogy az varázssíp, csak bele kell fűjnia, s bármely házat a levegőbe emel, egészen a holdig. Azt mondta, hogy azon az estén a mi házunkat is levegőbe emeli tíz órákor. Azt mondta, hogy ne féljek, csak jól figyeljek, hogy mi fog történni.

Akkoriban már nagyobbacska fiú voltam. Hittem is neki, meg nem is. De feldúltan rohantam vissza lakásunkba. Folyton azt lestem, hogy haladnak óránk mutatói. Mindenesetre számot vettem eddigi életemmel, megbántam bűneimet, s a Szűz Mária-kép elé térdepelve imádkoztam. Tíz felé suhogást hallottam a levegőben és zenét. Házunk lassan, egyenletesen emelkedett fölfelé, a magasban egy kissé megállapodott, aztán imbolyogva, de éppoly lassan, egyenletesen, amint fölemelkedett, visszaereszkedett a földre. Egy pohár az asztalon megkoccant, s lógó-lámpánk imbolygott. Pár percig tartott az egész. A többiek semmit se vettek észre. Csak édesanyám halványodott el, amikor rám nézett.

- Szédülsz - szólt, és ágyba küldött.

Kornéllal való barátságunk akkor mélyült el igazán, amikor homlokunkon feltűnedezték az első pattanások, a kamaszkori tavasz bíborrügyei. Sülve-főve együtt voltunk. Olvastunk és vitatkoztunk. Én ellene szegültem, hevesen cáfolgattam istentelen nézeteit. Annyi bizonyos, hogy minden rosszba ő avatott be. Ő világosított föl annak idején, hogy születik a gyermek, ő fejtette ki előttem először, hogy a felnőttek sárga, dohányszagú, puffadt zsarnokok, és semmi tiszteletet sem érdemelnek azért, mert rútabbak, mint mi és hamarabb meghalnak, ő biztatott arra, hogy ne tanuljak, hogy reggel minél tovább lustálkodjam az ágyban, még ha elkésnék is az iskolából, ő bujtatott, hogy feltörjem édesapám fiókjait és kinyitogassam leveleit, ő hozott nekem vad könyveket s levelezőlapokat, melyeket a gyertyaláng elé kellett tartani, ő tanított meg énekelni, hazudni és verset írni, ő bátorított, hogy hangosan kimondjam a szeméremsertő szavakat, valamennyit egymás után, hogy nyáron a fürdőfülkék repedésén lessem meg a vetkőző leányokat, s a tánciskolában illetlen kíváncságaimmal zaklassam őket, ő szívatta el velem az első cigarettát, ő itatta meg velem az első pohár pálinkát, ő kaptatott rá a testi örömekre, a torkosságra és a bujálkodásra, ő fedezte föl számomra, hogy a fájdalomban is titkos gyönyörűség van, ő tépette le viszkető sebeimről a heget, ő bizonyította be, hogy minden viszonylagos, s egy varangyosbékának éppúgy lehet lelke, mint egy vezérigazgatónak, ő szeretett meg velem a néma állatokat és a néma magányt, ő vigasztalt meg egyszer, amikor a ravatal előtt könnyeimben fuldokoltam, megcsiklandozva vékonyamat, amire tüstént kacagni kezdtem az elmúlás buta érthetlenségén, ő csempészte érzésemhez a gúnyt, kétségbeesésemhez a lázadást, ő tanácsolta, hogy azoknak a pártján legyek, akiket a többség leköp, bebörtönöz és felakaszt, ő hirdette, hogy a halál örökkévaló, s ő akarta elhíttetni velem azt a kárhozatos hazugságot is, mely ellen kézzel-lábbal tiltakoztam, hogy nincs Isten. Romlatlan, egészséges természetem nem is fogadta el ezeket a tanokat soha. Mégis éreztem, hogy jó volna szabadulni hatásától, s végképp szakítani vele. Csakhogy erre már gyöngé voltam. Úgy látszik, még mindig érdekelt. Aztán sokkal voltam adósa. Ő volt az én tanítómesterem, s most úgy tartoztam neki életemmel, mint az ördögnek az, aki eladta a lelkét.

Édesapám nem szívlelte.

- Hol az a pimasz? - rontott be diákszobámba egy éjjel. - Hol rejtegeted? Hová bújtattad?

Kitártam két karom. Mutattam, hogy egyedül vagyok.

- Mindig itt van - dörgött. - Mindig itt lebzsel. Mindig a nyakadon. Egy tálból esztek, egy pohárból isztok. Castor és Pollux. A barátok - gúnyolódott.

Kereste az ajtó, a kályha mögött, a szekrényben is. Még benézett az ágy alá is, hogy nincs-e ott.

- Hát ide hallgass - harsogta haragja tetőfokán. - Ha még egyszer, de csak egyszer is, beteszi ide a lábát, én összetöröm, kikorbácsolom innen, mint egy kutyát, és téged is, aztán mehetsz, amerre látsz, nem ismerlek többé. Szóval, át ne lépje többé a házam küszöbét. Megértetted?

Hátratett kézzel járkált le-föl. Nyelte indulatát. Cipője csikorgott.

- Ez a léhűtő. Ez a gonosztevő. Nem tudsz különb barátot szerezni? Telebeszéli a fejed. Megbolondít. Vagy te is ilyen züllött akarsz lenni? Hisz ez senki és semmi. Nem lesz belőle soha senki.

Kornélnak nem volt szabad mutatkoznia. Még az utcánkat is elkerülte.

A városon kívül, titokban találkoztunk: a marhavásártéren, ahol nyaranta a cirkusz veri le ponyvasátrát, s a temetőben, a sírok között.

Egymás nyakát átölelve ballagtunk. Egy ilyen szenvedélyes sétánkon jöttünk rá arra, hogy mind a ketten egy évben és egy napon születünk, sőt egy órában és egy percben is: 1885. március 29-én, virágvasárnap, hajnali pont hat órakor. Ez a titokzatos véletlen mélyen hatott ránk. Megfogadtuk, hogy valamint egy napon és egy órában pillantottuk meg a világot, azonképpen egy napon és egy órában fogunk meghalni, egyikünk sem éli túl a másikat, egyetlen másodperccel sem, s az ifjúság rajongásában arról is meg voltunk győződve, hogy fogadalmunkat kész örömet teljesítjük, anélkül hogy ez bármelyikünknek áldozatot vagy fájdalmat jelentene.

- Csak nem sajnálsz? - vallatgatott édesanyám, hogy olajlámpám előtt bóbiskoltam és Kornélra gondoltam. - Jobb ez így, fiam. Nem volt hozzád való. Barátkozz te más fiúkkal, jóra való, tisztességes úrifíúkkal, a kis Méreyvel, Horváth Endriskével, Ilosvayval. Azok szeretnek téged. Ez nem is szeretett. Csak rontott, ijesztett, idegesített. Novemberben hányszor fölriadtál álmodból, hányszor sikítottál. Nem volt tehozzád méltó. Tartalmatlan volt. Üres volt. Lelketlen volt. Te, fiam, más vagy. Te jó vagy, nemeslelkű, mélyen érző - mondta, és megcsókolt. - Egészen más vagy te, fiam.

Így is volt. Nem volt még két oly különböző ember a föld hátán, mint én meg Kornél.

Annál inkább furcsálltam azt, ami e beszélgetés után pár napra történt.

Fényes délben siettem hazafelé az iskolából, összeszíjazott könyveimmel. Valaki utánam kiáltott:

- Kornél!

Egy zöld kabátos úr mosolygott rám.

- Nézd, Kornél fiam - kezdte, és arra kért, hogyha hazaérek, adjak be hozzájuk, a szomszédba, egy csomagot.

- Kérném - dadogtam.

- Mi az, fiam? - kérdezte a zöldkabátos. - Te, úgy látszik, nem értetted meg.
- De igen - feleltem. - Csakhogy tévedni tetszik. Nem én vagyok Esti Kornél.
- Micsoda? - ámult a zöldkabátos. - Ne tréfálj, gyerek. Hát ti nem a Gombkötő utcában laktok?
- Nem, kérem. Mi a Damjanich utcában lakunk.
- Testvére vagy te a Kornélnak?

- Nem, kérném. Én az iskolatársa vagyok. Egy osztályba jár velem, s mellettem ül, a második padban. Kornél azonban a múlt félévben is kettőből bukott, dolgozatainak külalakja rendetlen, magaviselete kevésbé szabályszerű, én pedig az osztály első tanulója vagyok, tiszta jeles, dolgozataim külalakja rendes, magaviseletem jó, azonkívül franciát, zongorát is tanulok, magánszorgalomból.

- Meg mertem volna esküdni - dűnnyögte maga elé a zöldkabátos. - Furcsa - s magasba vonta szemöldökét.

Az is többször megesett, hogy mikor künn az erdőn túl együtt kószáltunk a vasúti töltéseknél, vándor emberek, idegenek szólítottak meg bennünket, s érdeklődtek, hogy ikertestvérek vagyunk-e?

- Nézzétek ezt a kettőt - noszogatták egymást. - No, nézzétek már - és hahotáztak az örömtől.

Egymás mellé állítottak, háttal összekoccantották fejünket, s méricskéltek, tenyerüket fejünk búbjára téve.

- Egy paraszthajszál nem sok - bizonykodtak a fejüket csóválva -, de annyi különbség sincs. Hát érted ezt, te Bódi? Érted ezt?

Később, hogy fölseperedtünk s mind a ketten írogattunk, ki itt, ki ott, én magam sem értettem sok mindent.

Váratlanul levelet kaptam ismeretlenektől, s arra kértek, hogy térítsem meg azt a csekélységet, melyet Kassán, Bécsben vagy Kolozsvárott bocsátottak rendelkezésemre a pályaudvaron, a vonat indulása előtt, mert arra hivatkoztam, hogy erszényemet elvesztettem, s becsületszavamra fogadtam, hogy a kölcsönt huszonnégy órán belül visszafizetem. Ízléstelen telefonugrások, aljas névtelen levelek szerzőségével vádoltak. Legközelebbi barátaim tulajdon szemükkel látták, amint szakadó téli esőben órák hosszat csatangoltam rossz hírű sikátorok görbe utcáin, vagy amint holtrészezen horkoltam egy külteki csapszék vörös abroszán. A Vitriol lebuj főpincére elem tett egy számlát, amelynek kiegyenlítése elől állítólag egy mellékajton szöktem meg. Több szavahihető tanú hallotta, hogy magas méltóságokról, országosan elismert, koszorús írókról nagy társaságokban a lehető legtiszteletlenebbül nyilatkoztam. Párbajsegédek kerestek föl hetyke monoklival, hordárok a névjegyeimmal, leányok ártatlanságuk letört liliomával, s esküimet, házassági ajánlataimat tárták elem. Fölkeresett egy élteőbb, köpcös vidéki hölgy is, tegezni kezdett, s azzal fenyegetett meg az ő különös tájnyelvén, hogy gyermektartási pört indít ellenem.

Hüledezve bámultam ezekre a lidércalakokra, akik egykor valamilyen képzeletben, valamilyen életben bizonyára éltek, lélegzettek és izzottak, de most feketék voltak, halottak és hidegek, mint a piros parázs, miután kihűl, ellobban és hamuvá roskad. Nem ismertem őket. Ők azonban ismertek engem, és fölismertek. Valamennyit Esti Kornélhoz utasítottam. Erre elmosolyodtak. Kérték személyleírását. Erre csúfondárosan rám mutattak. Kérték lakáscímét is. Ezzel nemigen szolgálhattam. Barátom többnyire külföldön csavargott, repülőgépeken aludt, pár napra szállt meg itt és ott, s tudtommal még sohase volt rendőrileg bejelentve. Esti Kornél tényleg volt, de

nem volt jogi személy. Bármennyire ártatlannak tudtam hát magam ezekben a förtelmes bűnökben, a pör nem jó kilátással kecsegtetett. Egy szembesítés kellemetlenségének - már csak Kornél miatt sem - nem tettem ki magam. Vállalnom kellett minden adósságát, minden csínyjét és becstelenségét, mintha magam követtem volna el.

Fizettem érte. Sokat fizettem. Nemcsak pénzt. Becsületemmel is fizettem. Görbe szemmel néztek rám mindenütt. Nem tudták, hányadán állnak velem, hogy a jobboldallal tartok-e vagy a ballal, hogy államfőntartó polgár vagyok-e vagy veszedelmes fölforgató, tisztos családapa vagy züllött kéjenc, s egyáltalán, ember vagyok-e vagy csak álomkép, részeg kétkulacsos, holdkóros madárijesztő, aki még az uraságoktól levetett, rongyos köpönyegét is arra forgatja, amerre a szél fúj. Drágán fizettem meg én a barátságunkat.

Mindezt azonban egyszerre elfelejtettem és megbocsátottam neki azon a szeles, tavaszi napon, amikor elhatároztam, hogy meglátogatom.

Bolond nap volt ez. Nem április elseje, de közel hozzá. Bolond, izgatott nap volt. Reggel fagyott, jégtükrök ropogtak az utcai fák vasrostélyán, s kéklgett az ég. Aztán olvadni kezdett. Csorogtak az ereszek. Köd borult a hegyekre. Langyos permeteg hullott. A talaj úgy párázott, mint egy agyonhajszolt, izzadt ló. Le kellett dobni télikabátunkat. Szivárvány pántolta át cifra abroncsával a Dunát. Délután dara esett. Megcukrozta a lombokat. Cipőnk talpa alatt latyakká kásásodott. Fűtült a szél. Élesen fűtült a szél. Fűtült a szél, fönn magasan, a kémények körül, a háztetőkön, a távíródrótok körül. Mozgott minden. Csikorogtak a házak, recsegték a padlások, sóhajtoztak a gerendák és rügyezni akartak, mert fák voltak azok is. Ebben az indulásban, ebben a forradalomban vonult be a tavasz.

A szél fűtűjét hallgattam, s eszembe jutott Kornél. Ellenállhatatlan vágyat éreztem, hogy mielőbb lássam őt.

Telefonoztam ide-oda, kávéházba, mulatóba. Késő estig csak annyit sikerült kipuhatolnom, hogy itthon van. Gyalog, kocsin hajszoltam a nyomát. Hajnali kettőkor tudtam meg, hogy a Denevér-szállóban található. Mire odaértem, oroszországi hóvihár tombolt köröttem, s esőköpenyem gallérját teleaggatta borzas pihéivel.

A Denevér portása az V. emelet 7. alá utasított. Szűk csigalépcsőn másztam föl, mert nem volt fölvonó. A 7. szoba ajtaja tárva-nyitva. Benn égett a villany. Beléptem.

Egy üres ágyat láttam, megvetve, gyűrt ágyneműkkel, meg egy pislákoló villanykörtét az éjjeliszekrényen. Azt hittem, kiszaladt valahova. Leültem a díványra, hogy megvárjam.

Akkor vettem észre, hogy ott van velem szemben, a tükör előtt ül. Fölugrottam. Ő is fölugrott.

- Szervusz - mondtam.

- Szervusz - mondta közvetlenül, mintha folytatni akarná ott, ahol abbahagytuk.

Egyáltalán nem csodálkozott, hogy ily későn rontok be. Ő semmin se csodálkozott. Azt se tudakolta, hogy mi járatban vagyok.

- Hogy vagy? - kérdezte.

- Köszönöm. Hát te?

- Szintén - felelte.

Rám bámult, és nevetett.

Esőköpeny volt rajta. Az ő köpenyének a gallérján is hó.

- Most jöttél haza?

- Most - bólintott.

Szétnéztem a szobájában. Nyomorúságos lyuk volt ez. Keskeny, rozszagtú dívány, két szék, egy szekrény. Az asztalon öt napos újság. Egy hervadt ibolyacsokor. Egy álarca is, ki tudja, mire való? Cigarettaeset a földön. A hegedűtokban sárga szemüveg és borsalmasajt. Nyitott bőröndök. Néhány könyv, főképp menetredek. Toll, papír sehol. Rejtély, hogy hol dolgozik.

Édesapámnak igaza volt. Nem vitte semmire. Itt csak remeteszegénység van, szabadság és koldusfüggelenség. Valaha én is így akartam. Szemem megtelt könnyel.

- Különbözik mi újság? - érdeklődött.

Künn fűtött a szél. Élesen sivalkodott a metsző, tavaszi szél. Egy tölke is sivalkodott.

- A mentők - szólt.

Odamentünk az ablakhoz. A hóvihár már elállt. Kristálytisztán ragyogott az ég, s ragyogott a fagyos aszfalt is. A mentőkocsi tölke versenyt rikított a tavaszi széllel.

Alighogy elhaladt ez, tűzoltók robogtak valahová, villanyszekéren, villanyfáklyával.

- Balesetek - szóltam. - Ma egész nap téglák potyogtak, cégtáblák zuhantak a járókelők fejére. Az emberek véreztek, elcsúsztak a síkos járdán, kezüket törték, lábukat ficamították. Meggyulladtak a házak és a gyárak. Mennyi minden volt ma. Fagy, hőség, köd, verőfény, eső, szivárvány, hó, vér és tűz. Ez a tavasz.

Leültünk és rágyújtottunk.

- Kornél - törtém meg a csendet -, nem haragszol?

- Én? - és vállat vont. - Csacsi. Terád én sohase haragudhatok.

- Pedig volna rá okod. Lásd, én haragudtam rád. Szégyelltem a nagyképűek előtt, törtétnem kellett, megtagadtalak. Tíz év óta feléd se néztem. De ma délután, amikor fűtött a szél, ellágyultam, és eszembe jutottál. Már nem vagyok fiatal. Egy hete múltam negyven. Aki nem fiatal, megpuhul, s meg tud bocsátani mindent. Még a fiatalságot is. Békülünk ki.

Odanyújtottam a kezem:

- Na, te nem változtál - gúnyolt. - Folyton érzelepsz.

- De te megváltoztál, Kornél. Gyermekkorunkban te voltál a felnőtt, te vezettél, te nyitottad ki a szemem. Most te vagy a gyermek.

- Hát nem egy a kettő?

- Épp ezt szeretem benned. Ezért tértem vissza hozzád, és most már vállallak, mindörökre.

- Mi lelt ma, hogy agyba-főbe dicsérsz?

- Hát kit dicsérjek, Kornél? Hát kit lehet oly irigység nélkül szeretnem, mint téged? Hát kit bámulhatok ezen a ronda világon, ha téged nem, testvérem és ellentétem. Mindenben egy és mindenben más. Én gyűjtöttem, te szórtál, én megnősültem, te agglegény maradtál, én imádom a népemet, nyelvemet, csak itthon lélegzem és élek, de te világcsavargó, nemzetek fölött röpkölsz, szabadon, és az örök forradalmat vijjogod. Szükségem van rád. Tenélküed üres vagyok, és unatkozom. Segítség, különben elpusztulok.

- Nekem is szükségem volna valakire - mondta -, valami pillérre és korlátra, mert lásd, szétbomlok - és a szobájára mutatott.

- Tartsunk össze - indítványoztam. - Szövetkezzünk.

- Mire?

- Írjunk valamit, együtt.

Tág szemeket meresztett. A padlóra köpte cigarettáját.

- Én már nem tudok írni - mondta.

- Én pedig csak írni tudok - mondtam.

- No lásd - felelte, és keményen rám pillantott.

- Ne érts félre, Kornél. Én se dicsekszem, csak panaszkodom, akár te. Egészíts ki, mint régen. Azelőtt, amikor én aludtam, te ébren voltál, amikor én sírtam, te neveltél. Segíts nekem most is. Emlékezz arra, amit elfelejtettem, s felejtse el azt, amire emlékszem. Én is segítek majd neked. Bennem is van érték. Amit tudok, rendelkezésedre bocsáthatom. Van egy otthonom, ott minden a munkát szolgálja, az a tied is. Szorgalmas vagyok, áhítatos és hűséges. Olyan hűséges vagyok, hogy azt, akivel az életben egyetlen szót váltottam, nem tudom megbántani, még gondolatban sem. Olyan hűséges vagyok, Kornél, hogy a kedves öreg kutyám miatt meg se simogatok más kutyákat, nem játszom velük, rájuk se nézek. Olyan hűséges vagyok az élettelen tárgyakhoz is, hogy tizenöt remek töltőtollamat mellőzve, olykor előkotrom egyik kiérdemült, kaparós töltőtollam, mellyel gyötrelem írnom, s vele körmölök, hogy megvigasztaljam, s ne érezze - szegény -, hogy lenézem. Én vagyok maga a hűség. Te légy mellettem a hűtlenség, a csapongás, a felelőtlenség. Alapítsunk társasceget. Mit ér a költő ember nélkül? És mit ér az ember költő nélkül? Legyünk társszerzők. Egy ember gyöngé ahhoz, hogy egyszerre írjon is, éljen is. Aki megkísérelte ezt, előbb-utóbb beleroppant. Csak Goethe bírta, ez a nyugodt, derűs halhatatlan, akire ha rágondolok, a hideg viszolyog a hátamon, mert nála még nem járt itt okosabb és félelmetesebb ember, ez a dicső, olimpuszi szörnyeteg, akihez képest Mefisztófelesz is csacska széplélek. Igen, ő igazolta és fölmentette Margitot, akit a földi igazságszolgáltatás tömlöcbe vetett, a mennyországba emelte a gyermekgyilkos anyát, az arkangyalok, a tudós hitvallók közé, s rejtélyes karokkal énekeltette el örök védelmét a nőiségről és az anyaságról. Néhány év múlva azonban, hogy Weimarban mint székülő tanácsosnak kellett ítélnie egy hasonló gyermekgyilkos anya fölött, Margit hajdani költőlovagja szemrebbenés nélkül a leány halálára szavazott.

- Szóval ezt is mennyországba küldte - dörögte Kornél.

- Hiszen következetes volt önmagához.

- Úgy van - csaptam rá. - Csakhogy mi külön-külön képtelenek volnánk ilyen cudar és isteni bölcsességre. De ha összefogunk mi ketten, én meg te, Kornél, akkor talán a közelébe érhetnénk. Mint az Éj meg a Nap, mint a Valóság meg a Képzelet, mint Ahrimán és Ormuzd. Mit szólsz ehhez?

- Az a baj - panaszkodott -, hogy unom, kimondhatatlanul unom a betűket és a mondatokat. Az ember irkál-firkál, s végül azt látja, hogy mindig ugyanazok a szavak ismétlődnek. Csupa: *nem, de, hogy, inkább, azért*. Ez örjítő.

- Ezt én majd elintézem. Elég, ha beszélsz.

- Csak magamról beszélhetek. Arról, ami történt velem. Mi is történt? Várj csak. Voltaképp semmi. A legtöbb emberrel alig történik valami. De sokat képzelődtem. Ez is az életünkhöz tartozik. Nemcsak az az igazság, hogy megcsókoltunk egy nőt, hanem az is, hogy titokban vágyakoztunk rá, s meg akartuk csókolni. Sokszor maga a nő a hazugság, és a vágy az igazság. Egy álmom is valóság. Ha arról álmodom, hogy Egyiptomban jártam, útirajzot írhatok róla.

- Szóval útirajz lesz? - firtattam. - Vagy életrajz?

- Egyik sem.

- Regény?

- Isten ments! Minden regény így kezdődik: „Egy fiatalember ment a sötét utcán, feltűrt gallérral.” Aztán kiderül, hogy ez a feltűrt gallérú fiatalember a regényhős. Érdekcsigázás. Borzalmas.

- Hát mi lesz?

- Mind a három együtt. Útirajz, melyben elmesélem, hol szerettem volna utazni, regényes életrajz, melyben arról is számot adok, hogy a hős hányszor halt meg álmában. Egyet azonban kikötök. Össze ne csirizeld holmi bárgyú mesével. Maradjon minden annak, ami egy költőhöz illik: töredéknek.

Megállapodtunk, hogy ezután gyakrabban találkozunk a Torpedóban vagy a Vitriolban. Legrosszabb esetben a telefonban.

Kikísért.

- Igaz - ütött a homlokára künn a folyosón. - Valamit elfelejtettünk. Mi lesz a stílussal?

- Közösén írjuk.

- De a mi stílusunk homlokegyenest ellenkezik. Te újabban a nyugalmat, az egyszerűséget kedveled. Klasszikusok a példaképeid. Kevés dísz, kevés szó. Az én stílusom ellenben még mindig nyugtalan, kócos, zsúfolt, cifra, regényes. Javíthatatlan romantikus maradtam. Sok jelző, sok hasonlat. Ezt nem engedem elsikkasztani.

- Tudod, mit? - nyugtattam meg. - Itt is felezünk. Amit mondasz, fölveszem gyorsírásban. Aztán majd törölök.

- Milyen kulcs szerint?

- Tíz hasonlatból megmarad öt.

- Száz jelzőből pedig ötven - tette hozzá Kornél. - Helyes.

A kezembe csapott. Megvolt az alku. A karfára könyökölve nézte, hogy ballagok le a csigalépcsőn.

Már a földszintre értem. Ott eszembe jutott valami.

- Kornél! - kiabáltam föl -, és ki jegyezze majd a kötetünket?

- Mindegy! - kiabált le. - Talán jegyezd te. Te tedd rá a neved. Viszont az én nevem legyen a címe. A címet nagyobb betűvel nyomtatják.

Csodálatosképpen állta a szavát. Egy esztendeig havonta összejöttünk egyszer-kétszer, és ő mindig hozott valami úti élményt vagy regényfejezetet az életéből. Közben csak pár napra utazott el. Történeteit részint gyorsírási jegyzeteim alapján, részint emlékezetemből papírra vettem, s utasítása szerint rendeztem. Így jött létre ez a könyv.

1933